

Tietosuojalainsäädännön uudistus opetuksen ja koulutuksen toimialalla

– huomioita muuttuneesta lainsäädännöstä

Juhta/VAHTI tietosuoja- ja tietoturvyhteishankkeen päätösseminaarin (Balderin Sali)

4.12.2018

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Opetuksen/koulutuksen järjestäjille) on viestitty tietosuoja-asetuksen osalta seuraavaa:

- Otettava huomioon henkilötietojen käsittelyn periaatteet, joista oppilaitoskontekstissa merkittävimmät käyttötarkoitussidonnaisuus ja tietojen minimointi
  - henkilötiedot kerättävä tiettyä, nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten
  - henkilötietojen oltava asianmukaisia ja olennaisia ja rajoitettuja siihen, mikä käsittelyn tarkoituksen toteuttamiseksi tarpeellista
  - noudattaminen pystyttävä osoittamaan; perusteluvollisuus, dokumentointivollisuus
- Henkilötietojen käsittelyn oikeudellinen peruste muuttuu
  - henkilötietoja voitu aiemmin käsitellä oppilaitoksen ja oppilaan tai opiskelijan välillä vallitsevan suhteen järjestämiseksi
  - tarpeellisuuskriteeri määräytyy jatkossa opetuksen järjestäjän lakisääteisten tehtävien nojalla
  - suostumus ei voi toimia käsittelyperusteena lakisääteisissä ydintehtävissä (erityisen ongelmallinen oppivelvollisuuden alaisessa opetuksessa)
- Henkilötietolakia ja opetustoimen asiasta annettua ohjeistusta noudattaneille kulttuurin muutos ei ole ylitsepääsemättömän suuri

Opetuksen/koulutuksen järjestäjien käytännön toimenpiteet

- Tunnistettava henkilötietojen käsittelyä edellyttävät prosessit ja saatettava ne tietosuoja-asetuksen mukaisiksi
- Varmistettava, että henkilötietoja käsitellään ainoastaan opetuksen ja muun laissa säädetyn velvollisuuden järjestämiseksi, ja että käsittely on sen näkökulmasta tarpeellista
  - oltava perusteltavissa
- Käytävä läpi sähköisiä palveluita koskevat sopimukset
- Varauduttava toteuttamaan tietosuoja-asetuksen noudattamisen edellyttämät hallinnolliset ja organisatoriset toimenpiteet
  - esim. tietosuojavastaavan nimittäminen, käsittelyn turvallisuuden varmistaminen, mekanismit rekisteröityjen oikeuksien toteuttamiseksi, tietosuojailmoitusten laatiminen
- Varauduttava ilmoittamaan tietoturvaloukkauksista

Joitain havaintoja kansallisesta henkilötietolaista

- SOVELTAMISALA Tietosuojalain 2 §, tietosuoja-asetusta sovelletaan tietosuojalain perusteella myös sellaiseen henkilötietojen käsittelyyn, joka ei kuulu unionin lainsäädännön soveltamisalaan (EU ei voi antaa oikeudellisesti velvoittavia säädöksiä mm. yleissivistävä koulutus, ammatillinen koulutus, nuoriso ja urheilu).
- ERITYISLAINSÄÄDÄNNÖN TARVE/SALLITTAVUUS PeV: erityislainsäädäntö ei enää pakollista, mutta erityislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti. Mitä korkeampi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely (erit. arkaluonteiset tiedot). –*OKM erityislainsäädäntö sisältää arkaluontoisten tietojen käsittelyä, lisäksi kaksi valtakunnallista tietovarantoa (KOSKI ja VARDATA) koskevaa lakia*
- VIRANOMAISEN KÄSITE kansallisessa tietosuojalaissa aiheuttaa jonkin verran tulkintakysymyksiä (4 § 2k ja). Muiden kuin kunnallisten toimijoiden osuus opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalla on suuri. Esi- ja perusopetuksen järjestäjistä yksityisoikeudellisia osakeyhtiöitä, yhdistyksiä tai säätiöitä on noin 100. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä yksityisoikeudellisia osakeyhtiöitä, yhdistyksiä tai säätiöitä 121. Lukioista kymmeniä. Julkisuuslaissa ja hallintolaissa ko. toimijat pääasiallisesti rinnastetaan viranomaisiin.

KÄSITTELYPERUSTEET

- OKM:n käsityksen mukaan henkilötietojen käsittely perustuu opetuksessa/koulutuksessa pääsääntöisesti tietosuoja-asetuksen 6 art. 1c kohtaan (lakisääteinen tehtävä). Laissa ja asetuksissa säädetyt koulutustehtävät ovat laajoja ja käsittävät myös tuen ja opintososiaaliset edut ym. Opetussuunnitelman valtakunnalliset perusteet määrittelevät tarkemmin lakisääteisen tehtävän rajoja ja näin myös tietojen käsittelyn hyväksytyjä tarkoituksia. Paikalliset opetussuunnitelmat, oppilashuoltosuunnitelmat, vuosisuunnitelmat ja erilaiset lakisääteiset turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat tarkentavat käsittelyn hyväksyttäviä tavoitteita.
- Art.6 kohdat 1c ja 1e (yleinen etu/julkinen valta) voivat olla osin päällekkäisiäkin. HaV korostaa, että ei kuitenkaan saa jäädä epäselväksi, mitä oikeuksia rekisteröidyllä sanotun lain mukaan olisi. Käsittelyperusteen tulee käydä aina selkeästi ilmi ehdotetusta lainsäädännöstä.
  - -> OKM ei käsittelyperusteen tarkentamisen vuoksi muuttaisi kaikkea lainsäädäntöään vaan ensisijaisesti selvennettäisiin asia tulkinnalla ja ohjeistuksella.
- Kansallisen lain 4 § 1 mom. 2 kohdan mukaisen käsittelyperuste (tarpeen ja oikeasuhtaista viranomaisen toiminnassa yleisen edun mukaisen tehtävän suorittamiseksi) liittyy sellaiseen henkilötietojen käsittelyyn, joka ei johdu viranomaisen lakisääteisestä velvoitteesta, vaan on luonteeltaan viranomaisen velvoitteita ja varsinaisia tehtäviä tukevaa.->
  - > Tämä voi liittyä esim. opetuksen järjestäjän kehittämistehtäviin. Tulkinta vielä auki. Näistä tulee ohjeistaa erikseen (rekisteröidyllä käytössä 21 art. Mukainen vastustamisoikeus).

Erityiset/arkaluontoiset henkilötiedot

- ARKALUONTOISET TIEDOT PeV tulkinnan mukaan arkaluontoisten tietojen määritelmä on laajempi, kuin tietosuoja-asetuksen 9 artikla (erityiset henkilötietoryhmät).
  - -> Esimerkiksi varhaiskasvatuksen kansallisesta tietovarannosta (Varda) säädettäessä pykälätason tieto varhaiskasvatusoikeuden laajuuden perusteesta katsottiin arkaluontoiseksi tiedoksi. Tieto päätettiin poistaa tietovarannon tietosisällöstä.
- Tietosuojalain 6 § 1 mom. 2 k mukaan tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta tietojen käsittelyyn, josta säädetään laissa tai joka johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä
  - > Opetuksen/koulutuksen järjestämiselle tärkeä säännös. Mm. oppilas- ja opiskelijahuolto, ruokailu, uskonnon opetus, vapautukset/mukautukset oppiaineista, erityisopetus...

SEURAAMUSMAKSU

- Lain mukaan ei voida määrätä valtion viranomaisille, valtion liikelaitoksille, kunnallisille, viranomaisille, itsenäisille julkisoikeudellisille laitoksille...
- HE perustelujen mukaan tässä yhteydessä itsenäisen julkisoikeudellisen laitoksen katsotaan käsittävän myös *yliopistolaitoksen*. Perustelujen mukaan ”rajaus ei koskisi vain niitä yksityisiä tahoja, jotka hoitavat PL 124 §:n tarkoittamia julkisia hallintotehtäviä. Tällaisia toimijoita ei voida rajata hallinnollisen seuraamusmaksun soveltamisen ulkopuolelle tietosuoja-asetuksen 83 artiklan 7 kohdan nojalla, jonka mukaan liikkumavara koskee ainoastaan viranomaisia.”
  - -> seuraamusmaksu voidaan siis ilmeisesti määrätä valtion myöntämän järjestämisluvan perusteella lakisääteistä koulutustehtävää hoitaville (lähes) 100%:sti valtionosuuksin rahoitetuille opetuksen ja koulutuksen järjestäjille sekä ammattikorkeakouluille. Maksukyky voi olla ongelma tulojen tullessa täysin valtiolta. (Toiminta on sisämarkkinaoikeudellisesti komission määritelmän mukaan *ei kaupallista*)
  - -> näihin yksityisoikeudellisessa muodossa toimiviin sovelletaan opetus/koulutustehtävän osalta mm. julkisuuslakia (4§) ja hallintolakia. Onko riskinä julkisuusperiaatteen supistaminen seuraamusmaksun uhan vuoksi?

Digitaaliset palvelut opetuksen järjestämisessä

- Opetuksen järjestäjillä toimivalta päättää opetuksesta
  - opetuksen järjestäjä ratkaisee, minkälaisia laitteita, työvälineitä ja oppimateriaalia opetuksen järjestämisessä on tarpeellista sekä asiallisesti perusteltua käyttää
  - tieto- ja viestintätekniikan käyttö sallittua, kun kyse opetuksen järjestämisen työvälineistä
  - oppilaitoksen tehtävien helpottaminen ei yksistään oikeuta käsittelyä
- Rekisterinpitäjä voi käyttää henkilötietojen käsittelijää toteuttamaan ainoastaan sellaisia toimenpiteitä, joihin sillä itsellään olisi oikeus
  - ei voida poiketa sopimusperustaisesti
  - oppilaiden ja opiskelijoiden henkilötietoja voidaan käsitellä ainoastaan opetuksen järjestämiseksi, ei käsittelijän intressien toteuttamiseksi
  - miten varmistetaan, että henkilötietoja ei luovuteta eteenpäin eikä ilman anonymisointia käytetä esim. oman palvelun kehittämiseksi
- Tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamiseen lapselle sovellettava ikäraja ei merkityksellinen silloin, kun käsittely perustuu lakisääteiseen tehtävään
- Digitaalisten palveluiden käyttö tulee olla suunniteltua ja harkittua. Palveluntarjoajat tulee valita huolella

Käytännön toimenpiteet

- Tulevissa OKM lakiesityksissä huomioitava tietosuoja-asetus
  - esim. terminologia, käsittelyn oikeusperusteen ilmeneminen vähintään perusteluissa sekä mahdolliset suojatoimet. OKM muuttaa lainsäädäntöään kun se muutoinkin avataan. (mm. HE valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain muuttamisesta on juuri annettu eduskunnalle).
- Suosituksia kentälle erityisesti seuraavista
  - Tietojen käsittelytarkoituksen informoinnin tarkkuus. Maininta ”opetuksen järjestämiseksi” ei kaikissa tapauksissa liene takaamaan riittävää läpinäkyvyyttä.
  - Tultaneen suosittelemaan, että kaikissa oppilaitoksissa (ml. yksityiset) nimetään tietosuojavastaava.
  - Pyritään avaamaan yhteisiä tulkintoja siitä, mikä tieto on tarpeellista opetuksen järjestämiseksi.
  - Lupien kysymistä vanhemmilta tulee käsittelyperusteena rajoittaa vain tiettyihin harvoin tapahtuvaan koulun/oppilaitoksen yhteydessä tehtävään toimintaan, jossa aito vapaa tahdonmuodostus on mahdollinen.